

◀ ÚVODNÍK ▶

NOVÁ LEGISLATIVA KE ZLEPŠENÍ OCHRANY ZÁKLADNÍCH SLOŽEK ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (VODY A PŮDY)

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

právě držíte v ruce první číslo našeho časopisu za rok 2024. V první polovině letošního roku prosadil ministr životního prostředí Petr Hladík v Parlamentu několik důležitých novel, majících ambici posílit ochranu klíčových složek životního prostředí, především vodu a půdu.

Ochranu nejcennější zemědělské půdy před plošnými zábory pro obchod a skladování má přinést do praxe novela zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu (ZPF), kterou schválil na jaře letošního roku Parlament a v červnu ji podepsal prezident Petr Pavel. Novela vyšla ve Sbírce pod č. 184/2024 Sb. a nabývá účinnosti převážně od 1. července letošního roku. Novela zákona o ochraně zemědělského půdního fondu doufejme pomůže zachovat nejcennější zemědělskou půdu před plošnými zábory pro obchod a skladování. Zavádí v § 4 odst. 4 (ve znění zák. č. 184/2024 Sb.) zákaz využít zemědělskou půdu této kvality pro záměry obchodu nebo skladování o rozsahu větším než jeden hektar a dále zákaz využít tyto půdy pro běžné fotovoltaické elektrárny. Díky legislativní úpravě má dojít k výraznému snížení úbytku nejkvalitnější zemědělské půdy. Ale to není zdaleka vše.

Dosavadní definice zemědělského půdního fondu se v § 1 odst. 1 modernizuje. Podle novely „Zemědělský půdní fond je jednou ze složek životního prostředí a nenahraditelným omezeným přírodním zdrojem umožňujícím zemědělskou výrobu. Ochrana produkčních i mimoprodukčních funkcí zemědělského půdního fondu, zlepšování jeho stavu a jeho udržitelné využívání jsou činnosti, kterými je zajišťována ochrana životního prostředí.“ Toto lze dle mého názoru hodnotit pozitivně. Co vše spadá do zemědělského půdního fondu za pozemky, tj. § 1 odst. 2 a 3, zůstává v podstatě beze změny (tedy zůstávají čtyři dosavadní skupiny pozemků: zemědělská půda, zemědělská půda dočasně neobdělávaná, obslužné pozemky a rybníky s intenzivním chovem). Nově přibýly do tohoto výčtu krajinné prvky podle nařízení vlády č. 307/2014 Sb., o stanovení podrobností evidence využití půdy podle užitelských vztahů, které se na ní nacházejí. Mimochodem k rybníkům: Podle nového § 8b odst. 1 zákona o ochraně zemědělského půdního fondu rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže nebo opatření potřebná k zajišťování zemědělské výroby podle § 1 odst. 3 lze realizovat na zemědělské půdě se souhla-

sem orgánu ochrany zemědělského půdního fondu; pozemky, na kterých jsou tyto záměry realizovány, zůstávají součástí zemědělského půdního fondu.

Významným zdrojem rizik pro zemědělskou půdu je bezesporu eroze. Dosaďadní právní úprava byla dosti kusá a sporná. Novela zákona přináší § 3c, který se věnuje problematice znečištění zemědělské půdy nebo ohrožení zemědělské půdy erozí a opatření k nápravě. Vlastník nebo jiná osoba, která je oprávněna zemědělskou půdu užívat, jsou povinni provádět taková opatření, aby se předcházelo a zabránilo poškozování a znečišťování zemědělské půdy a jejímu ohrožování erozí. V případě vzniku závadného stavu jsou vlastníky nebo jiná osoba, která je oprávněna zemědělskou půdu užívat, povinni činit bezodkladná opatření k jeho nápravě. Orgán ochrany zemědělského půdního fondu uloží původci závadného stavu jedno nebo více opatření k nápravě k odstranění závadného stavu vzniklého porušením povinností uvedených v § 3 zákona o ochraně zemědělského půdního fondu nebo neplněním podmínek jím vydaného souhlasu, pokud opatření podle § 3c odst. 2 nebyla učiněna nebo pokud nejsou dostačující. Náklady na opatření k nápravě nese původce závadného stavu. Původce závadného stavu může orgánu ochrany zemědělského půdního fondu navrhnout konkrétní vhodná opatření k nápravě; orgán ochrany zemědělského půdního fondu k tomuto návrhu při ukládání nápravných opatření přihlédne. Povinnosti plynoucí z opatření k nápravě uloženého původci závadného stavu přecházejí na jeho právního nástupce.

Evropská unie aktuálně volá po podpoře obnovitelných zdrojů energie. Novela zákona o ochraně zemědělského půdního fondu tomu vychází vstříc, neboť dává prostor pro rozvoj agrolvoltaiky na zemědělské půdě, konkrétně na chmelnicích či ovocných sadech. Díky tomu vzniknou vůbec poprvé v českém právu právní podmínky pro souběžné využívání zemědělské půdy k zemědělskému obhospodařování a k výrobě elektřiny při dodržení zákonem stanovených podmínek na více než 70 000 hektarech.

Nový § 8a novely zákona o ochraně zemědělského půdního fondu definuje, co představuje agrolvoltaická výroba elektřiny. Rozumí se jí energetické zařízení pro přeměnu energie slunečního záření na elektřinu, které splňuje podmínky stanovené prováděcím právním předpisem a které je umístěno na zemědělské půdě odpovídající dílu půdního bloku podle zákona o zemědělství s druhem zemědělské kultury stanovené prováděcím právním předpisem, pokud je zemědělská půda současně zemědělsky obhospodařována podle zákona o zemědělství. Zařízení splňující podmínky stanovené prováděcím právním předpisem, které je nezbytnou součástí záměru agrolvoltaické výroby elektřiny, se pro účely tohoto zákona považuje za součást agrolvoltaické výroby elektřiny i v případě, že není součástí dílu půdního bloku podle zákona o zemědělství. Podle § 8a odst. 2 novely zákona k realizaci záměru agrolvoltaické výroby elektřiny je nezbytný souhlas orgánu

ochrany zemědělského půdního fondu; pozemek, na kterém je záměr realizován, zůstává součástí zemědělského půdního fondu.

A ještě jedna zajímavost: Zákon č. 184/2024 Sb. přinesl také novelu zákona o pozemních komunikacích. Novela v § 15 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění zákona č. 80/2006 Sb. a zákona č. 268/2015 Sb., doplňuje odstavec 3, který umožní snadnější výsadbu stromů a keřů v případě, že na ni podél silnic nebo polních cest není dostatek místa. Výsadbu silniční zeleně dnes komplikuje nutnost třímetrového odstupu od hranice sousedního pozemku, kterou stanovuje občanský zákoník u stromů vyšších než tři metry. Nově se díky úpravě vzdálenost zmenší na půl metru. Otázkou zůstává, zda to může v praxi fungovat.

Druhou ze základních složek životního prostředí, která má rovněž v českém právu životního prostředí zásadní právní úpravu, která doznala letos změn, je voda.

Za posledních 20 let došlo v České republice k enormnímu zlepšení ochrany vod, hospodaření s vodou v obcích a městech i ke snížení znečištění řek. Česko se nyní stalo první evropskou zemí, která od Organizace spojených národů (OSN) získala ocenění za pokrok v udržitelném přístupu k vodě. Na probíhajícím Politickém fóru na vysoké úrovni pro udržitelný rozvoj (HLPF) v New Yorku prezentoval na půdě OSN výsledky ministr životního prostředí Petr Hladík (KDU-ČSL). Česká republika byla vyhodnocena jako jedna ze tří zemí, spolu s Jordánskem a Kambodžou, které OSN letos ocenila za významný pokrok v přístupu k hospodaření s vodou. Česká republika byla vybrána na základě mnoha indikátorů v rámci Cíle udržitelného rozvoje 6 (Pitná voda, kanalizace) z celkem 17 cílů globálního udržitelného rozvoje (SDG).¹

Ve Sbírce zákonů byl publikován zákon č. 182/2024 Sb., kterým se novelizuje zákon o vodách a některé související předpisy. Novele se přezdívá „havarijní“ novela vodního zákona. Tato nová právní úprava nesporně reaguje na případy typu havárie na řece Bečvě (září 2020) a stanoví nová pravidla pro vyšší ochranu lidského zdraví a životního prostředí, zachování druhové rozmanitosti a ekologické rovnováhy. Novela představuje komplexní legislativní řešení pro zneškodňování havárií na povrchových vodách. Zavádí kontinuální sledování vypouštěných odpadních vod od vybraných znečišťovatelů (§ 38a) a zřizuje digitální registr (§ 19a), který postupně zahrne všechny výpusti ze zdrojů znečištění povrchových vod v délce více než 100 tisíc kilometrů. Z hlediska právní odpovědnosti zavádí pětinasobné zvýšení pokut pro původce havárií a jasná pravidla pro jejich zvládnání.

Novela zavádí vedení evidence všech výpustí do vodních toků, vznikne nový digitální registr (registr výpustí odpadních vod nebo závadných látek), který bude spravovat Ministerstvo životního prostředí (nový § 19a). Registr výpustí bude

¹ https://www.mzp.cz/cz/news_20240717_Ceska-republika-ziskala-v-New-Yorku-vodniho-Oscara-OSN-ocenila-pokrok-v-hospodareni-s-vodou-i-zlepseni-stavu-rek

sloužit vodoprávním úřadům, správcům povodí, Hasičskému záchrannému sboru České republiky, České inspekci životního prostředí, Policii České republiky a Vojenské policii, tedy subjektům zasahujícím při havárii. Registr postupně zahrne všechny výpusti ze zdrojů znečištění do vod povrchových. Objeví se v něm tedy i výpusti bez dokumentace, které jsou rizikem potenciálního havarijního znečištění vodních toků. Pak bude v případě vzniku havárie snazší identifikovat místo, kudy se do vody dostaly odpadní vody nebo závadné látky, které havárii způsobily. Tím pádem bude snazší i určení případného viníka. Podrobnosti stanoví § 19a a společná prováděcí vyhláška Ministerstva životního prostředí a Ministerstva zemědělství.

Nový § 38a zavádí kontinuální sledování znečištění odpadních vod. Podle odst. 1 kdo vypouští odpadní vody s obsahem zvláště nebezpečných závadných látek, prioritních nebezpečných látek nebo nebezpečných závadných látek podle části II bodů 1 a 9 přílohy č. 1 k tomuto zákonu do vod povrchových, je povinen v souladu s povolením k jejich vypouštění provádět kontinuální sledování vybraných ukazatelů znečištění odpadních vod. To neplatí, pokud jsou odpadní vody vypouštěny ze zařízení, ve kterém probíhá pouze průmyslová činnost kategorie 1.1 podle přílohy č. 1 k zákonu č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci bez ohledu na prahovou hodnotu kapacity zařízení.

Vodoprávní úřad v povolení k vypouštění odpadních vod stanoví místo, způsob a podmínky kontinuálního sledování včetně způsobu a doby uchování vzorků pro případ následné kontrolní analýzy, přičemž přihlíží k dostupnosti technologií kontinuálního sledování umožňujících s ohledem na složení vypouštěných odpadních vod sledovat ukazatele indikující vznik havárie a k ekonomické únosnosti těchto technologií. Místem kontinuálního sledování se rozumí zejména místo na odtoku z čistírny odpadních vod v rámci areálu znečišťovatele.

Znečišťovatel je povinen průběžně zaznamenávat, vyhodnocovat a uchovávat výsledky kontinuálního sledování vypouštěných odpadních vod po dobu 3 kalendářních let. Pokud lze z výsledků kontinuálního sledování usuzovat na možnost vzniku havárie, je znečišťovatel povinen učinit odpovídající opatření k zabránění jejímu vzniku. Znečišťovatel je rovněž povinen zajistit a řádně provozovat technické prostředky pro kontinuální sledování vypouštěných odpadních vod.

V § 40 týkajícím se právního režimu havárií, byl zákonem č. 182/2024 Sb. doplněn odst. 2 a 3, který upřesňuje pojem havárie. V odst. 1 zůstává základní definice, podle které havárií je mimořádné závažné zhoršení nebo mimořádné závažné ohrožení jakosti povrchových nebo podzemních vod. Havárií je podle nově doplněných odstavců 2 a 3 této novely „vždy závažné zhoršení nebo závažné ohrožení jakosti povrchových nebo podzemních vod ropnými látkami, nebezpečnými závadnými látkami podle části II bodů 1 a 9 přílohy č. 1 k tomuto zákonu, zvláště

nebezpečnými závadnými látkami, prioritními nebezpečnými látkami, popřípadě radioaktivními látkami a radioaktivními odpady nebo zhoršení nebo ohrožení jakosti povrchových nebo podzemních vod v chráněné oblasti přirozené akumulace vod nebo v ochranném pásmu vodního zdroje. Za součást havárie se považují rovněž technické poruchy a závady zařízení k zachycování, skladování, likvidaci, dopravě nebo odkládání závadných látek, které havárii předcházely a jsou s ní v příčinné souvislosti.“

Zákon č. 182/2024 Sb., kterým se novelizuje zákon o vodách, rovněž v § 41 nově zřetelně stanoví, který subjekt při haváriích řídí práce, kdo a jak má při nich postupovat. Klíčovým je Hasičský záchranný sbor ČR, který vždy řídí záchranné a likvidační práce. Paragrafově znění tak jednoznačně zlepší koordinaci zasahujících orgánů – hasičů, vodoprávních úřadů a České inspekce životního prostředí, urychlí jejich spolupráci při zásahu a tím i minimalizuje dopady škodlivých následků. Zároveň napравuje dosavadní nejasnosti, zejména ve věci rozdělení kompetencí všech zasahujících složek, které se podílejí na řešení havárií, a to i v případě havárií přesahujících území několika obcí nebo krajů. Novela například v § 41 jasněji vymezuje kompetence mezi Hasičským záchranným sborem ČR a vodoprávními úřady. Role Hasičského záchranného sboru ČR spočívá v provedení bezprostředního zásahu, jehož účelem je zastavit šíření havárie, tedy bezprostředních tzv. záchranných a likvidačních prací. Vodoprávní úřad pak řídí všechny další činnosti. Tedy takové, které jdou nad rámec záchranných a likvidačních prací a souvisejí se zneškodňováním havárie. Například koordinaci odběru vzorků, ukládání opatření k nápravě a dalších aktivit při tzv. zneškodňování havárie. Novela nově zavádí i kompetenci ČIŽP, jež může převzít od vodoprávního úřadu řízení prací při zneškodňování havárie a šetření příčin havárie, a to v případě, že ji lze řešit jen s použitím mimořádných odborných znalostí.²

V dalších číslech našeho časopisu se budeme chtít věnovat oběma zákonům podrobněji. A o čem si můžete přečíst v aktuálním čísle? Připomeneme si 75 let výročí Rady Evropy a její přínos k mezinárodnímu právu v oblasti ochrany životního prostředí. Podíváme se na soudní judikaturu v oblasti ochrany zvířat. Vydáme se také do oblasti mezinárodního obchodu s ohroženými druhy CITES. Netradičně se můžete na stránkách našeho časopisu setkat i s právní úpravou památkové péče, konkrétně archeologických nálezů. A samozřejmě máme i pravidelné rubriky věnované soudní judikatuře, vědě či nové legislativě.

Vojtěch Stejskal

² Podrobněji viz https://www.mzp.cz/cz/news_07062024_Zasadni-prulom-v-ceske-legislativne-na-ochranu-vod-Novelu-ktera-by-mela-zabranit-moznemu-vzniku-havarii-podepsal-prezident

EDITORIAL**Summary**

Dear readers,

you are opening the 71th issue of our magazine (1/2024). The main topics of this issue are:

One of the oldest international intergovernmental organisations, the Council of Europe, celebrates its 75th anniversary this year. It was founded on 5 May 1949. Today, the Council of Europe has 47 member countries, including the Czech Republic. Throughout this time, it has made a significant contribution to the protection and strengthening of human rights. It even awards a prize in this field, named after President Mr Václav Havel. Over time, however, and especially since the 1960s, it has also focused its attention on the field of environmental protection.

In the field of environmental law, the Council of Europe has gradually secured a number of international treaties which can be divided into three groups. The first group, the oldest, is the group of agreements dealing with the protection of animals. The second group are agreements in the field of legal liability in relation to environmental protection. The third group consists of conventions in the field of nature and landscape protection. The article by Vojtěch Stejskal recalls which specific sources of international law make up these groups.

The protection of cruelty to animals and their welfare is a specialist area which, although it has its historical foundations, has been gaining importance and developing at international, regional and national levels, especially in recent times. The article by Kristýna Králová focuses on various aspects of animal care and welfare in the reflection of the courts practice. The subject of the article is mainly judicial decisions from recent years against the background of current legislation and selected opinions from the literature. The current judgment concerns mainly violation of the obligations laid down in Act No. 246/1992 Coll., on the protection of cruelty to animals, and other related legislation, also with regard to the amendments made in recent years. In the article the attention will be paid to violations of statutory obligations, which, depending on their nature and intensity, may be subject to administrative judiciary and the criminal justice system and practice. In the article the relevant conclusions of Court of Justice will also be of interest. The more fundamental conclusions arising from the case law of the courts will be quoted and analysed in more detail in the text.

International trade in wildlife products has been ongoing for centuries. However, in recent decades, due to globalization and technological advancement, it has expanded to such an extent that it now represents one of the most significant threats to biodiversity. Illegal international trade is often associated with a wide range of criminal activities and, in terms of scale, is comparable to the trade in drugs or arms. The aim of the article by Eliška Vítková is to provide a comprehensive overview of the existing legal framework on this issue and to analyse its effectiveness in practice.

As part of the cultural heritage, archaeological finds require specific protection measures. While the law explicitly regulates the handling and protection of movable finds, there is no specific legal framework for immovable finds. In the Czech Republic, it is generally assumed, based on norms of private law, that these finds are the property of the landowner on whose land they are located. The paper by Róbert Antal and co. examines and analyses the relevant public and private legislation to verify the accuracy and general validity of this standpoint. In terms of public legislation, the text primarily focuses on Act No. 20/1987 Coll., on state monument care, as amended. Regarding private law regulations, attention is given not only to the current Civil Code (Act No. 89/2012 Coll.), but also to older regulations that could potentially affect the ownership and protection of immovable archaeological finds. The chosen topic is approached from both a general perspective and in relation to specific types of immovable finds, such as graves and caves. The text is supplemented with specific examples that highlight the complexity of the issue in practice. Additionally, the article briefly touches upon the protection of immovable finds in Austria, Greece, and the United Kingdom, providing an overview of different approaches to their protection. Finally, the text concludes with brief suggestions for further discussion on the protection of immovable archaeological finds.

Further, hopefully interesting reading can be found again in the regular sections devoted to new laws, conferences and, of course, in the section mapping court case law (CJEU).

Vojtěch Stejskal
Editor-in-chief